

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Ένα είδος επαγγελματία μάγκα σέρνεται στην αγορά. Και επαγγελματίας θα πει ότι «αξίζει επειδή κερδίζει» – γι' αυτό είναι μάγκας. Μετά τη Μεταπολίτευση, και κυρίως από τα μέσα της δεκαετίας του '80, στην ελληνική κοινωνία εγκαθίσταται ένας τύπος ανθρώπου που δίνει με τον ιδιαίτερο νεοελληνικό τρόπο αυτή την παράσταση τού «κερδίζω, άρα αξίζω», στον αντίποδα εκείνων που θεωρούν το κέρδος απόρροια της αξιοσύνης. Το φαινόμενο είναι μαζικό. Οι μάγκες βαδίζουν σαν ένας άνθρωπος. Εξαρτημένοι από τις ανάγκες της πολιτικής εξομοίωσης, στηριγμένοι στη συνενοχή, κρατούν το βήμα ως κίνημα πλήθους.

Ένα νέο ελληνικό φαινόμενο αναδύεται: Η μαζική υιοθέτηση της μαγκιάς αναγορεύει την ίδια σε στοιχείο ταυτότητας, ισότιμο οιονεί με την εθνικότητα και το θρήσκευμα. Η σύγχρονη επανοικειοποίησή της, ως εθνικού πλέον σημείου αυτοαναφοράς, τυγχάνει ειδικής ασυλίας. Το είδος είναι προστατευόμενο. Η επίκληση της μαγκιάς αθρώνει κάθε ενέργεια, αν δεν την αναγορεύει σε άξια λόγου, με τον ίδιο τρόπο που προστατεύει από κάθε έλεγχο το μαγικό επίθετο «λαϊκός». Ο μάγκας είναι ένα είδος τοτέμ της σύγχρονης κοινωνίας. Δεν τον εγγίζει κανείς. Οι αρνητικές συνδηλώσεις με τις οποίες είναι συνδεδεμένο το όνομά του αποδίδονται όλες στον «τζάμπα μάγκα». Και όταν η συζήτηση αφορά τον ίδιο, γίνεται λόγος μόνο για την «αχιογραφία»

του. Οι περιβόητοι κώδικές του βρίσκονται μόνο στο φαντασιακό όλων όσοι εξασφαλίζουν έναν ορισμό που επιτρέπει στην ασημαντότητα –δι’ απάτης– να περνάει σαν αξία. Οι «παρ’ αξίαν ευτυχούντες» ορίζουν τον εαυτό τους εξασφαλίζοντας αλεξικέραυνο: τη μαγκιά.

Στις αρχές του περασμένου αιώνα, οι άνθρωποι του κοινωνικού υπογείου δεν έχουν ανάγκη ούτε είναι σε θέση να κάνουν θεωρία τη δράση τους. Ακολουθούν απλώς την παράδοση που υπαγορεύει δομές και κανόνες. Έναν αιώνα μετά, είμαστε μάρτυρες μιας ιδεολογίας που προβάλλεται από όλους όσοι κομπάζουν σαν μάγκες, θέλοντας να κρύψουν τη ροπή τους σε πράξεις που εν πάση περιπτώσει χρειάζονται την αιγίδα της μαγκιάς για να μη χαρακτηριστούν επικίνδυνες ή βλακώδεις. Στις μέρες μας, η μαζική μεθερμηνεία, η επαναδιατύπωση σε νέες συνθήκες, η μετάφραση και εκ νέου νοηματοδότηση της μαγκιάς οικειοποιείται βέβαια τις όποιες αξίες του παλαιού μάγκα. Με αυτές, ο μάγκας νέας εσοδείας ρίχνεται στην πιάτσα αναπληρωτικώ τω τρόπω. Με τις γνωστές συσσωρευμένες ταπεινώσεις, η κρίσιμη πλειοψηφία έχει την ανάγκη να καλύψει τη δυσμενή της θέση, να αποκαταστήσει την ηθική της μειονεξία. Αναμασάει την παλληκαριά του μάγκα, ενώ, όταν της δίνεται η ευκαιρία, σχεδόν ηδονιζόμενη, τα βάζει με τον τζάμπα μάγκα, που λερώνει, υποτίθεται, την υπόσταση του original.

Τον μάγκα τον συναντούμε αρχικά ως «άτακτο στρατιώτη» και εν τέλει ως «έξυπνο, καταφερτζή και τολμηρό», σύμφωνα με το *Μέγα Λεξικόν* του Δημητράκου. Η ιδιάζουσα νεοελληνική σημασία του όρου εκφράζει τον ιδανικό άνδρα, που συνδυάζει δύναμη, θράσος και πονηριά για δικό του όφελος. Οι μάγκες, ομάδες άτακτων πολεμιστών μέχρι και τα χρόνια της Επανάστασης του ’21, και βέβαια τα παλληκάρια τους, συγκεντρώνουν την ανοχή, αν όχι αποδοχή των υπόδουλων ραγιαδών. Μπορούμε να

αποδώσουμε αυτόν το θαυμασμό για τον μάγκα σε μια πολιτισμική ιδιαιτερότητα η οποία σχετίζεται με τα ήθη που διαμορφώνονται, μαζί με την τέχνη της επιβίωσης, στον ελληνικό χώρο στο πέρασμα των αιώνων.

Η προστασία έναντι της υποταγής, η κλεπτοσύνη, οι όρκοι των συνεργών, τα μαγικά παραμύθια προς εξαπάτηση και τα στρατηγήματα είναι παλιά υπόθεση. Το φαινόμενο είναι αρχαίο, ήδη από την εποχή των Μυκηναίων, όπως είναι και παγκόσμιο. Υπάρχει όμως κάτι, παρ' όλα αυτά, που διαφέρει. Είναι η αχαλής θεαματικότητα του Έλληνα μάγκα νέας εσοδείας, η παράστασή του, που έρχεται από πολύ μακριά. Το ίδιο όπως η νοοτροπία του, που κατανικά όλα τα δόγματα και τρυπώνει σε όλες τις ιδεολογίες, σε όλα τα κόμματα και τις ομάδες. Παράγοντας ύβρεως, έτοιμος να «καεί», να αναλωθεί, να καταστρέψει κάθε κανόνα των όρων του παιχνιδιού –που ο ίδιος κινεί–, εμφανίζει στο προσκήνιο τις προπαρασκευές του χωρίς να το υποψιάζεται. Εκείνες που αναδεικνύουν τη μαγκιά ως απόληξη του συνεχούς του παλληκαρισμού. Με τον ίδιο στεγανοποιημένο τρόπο σκέψης να μαρτυρά τα σταθερά γνωρίσματα της εκδίκησης, της καχυποψίας, της μαγικής ή ενστικτώδους αντίδρασης. Με τη λογική να κρατάει τον πρώτο λόγο μόνο κατ' εξαίρεση, ενόσω η αντιπαράθεση ανάμεσα σ' αυτή, στο συναίσθημα και στις ενορμήσεις δεν υπόκειται σε καμία ιεραρχία. Με μια τέτοια κληρονομιά, ο μάγκας νέας εσοδείας σέρνεται ανεπίγνωστα στην αγορά, με τη μαγκιά ως επιβίωμα του κλεφταρματολισμού, ως ίζημα στον πυθμένα του.

Ο «μάγκας» είναι μια λέξη απροσμάχητη. Η ίδια ενεργοποιεί αναμνήσεις, αυτές γεννούν συναισθήματα κι αυτά με τη σειρά τους προκαλούν εκφράσεις του προσώπου και κινήσεις που συ-

νιστούν κλασικά μάγκικα γνωρίσματα. Ο «μάγκας» είναι ένας καταρράκτης. Είναι λέξη με δύναμη, που συνδέεται με μια συγκεκριμένη σωματική στάση και ατμόσφαιρα, ξαναζωντανεύοντας μια ολόκληρη θεώρηση του κόσμου, έναν κόσμο ολόκληρο. Λέξη που αναζωογονεί το συναισθηματικό δέσιμο με τη μάγκικη γλώσσα, αυτή με τις πολλές και ελκυστικά παράξενες λέξεις, με τις πολλές σκαμπρόζικες εκφράσεις, με τα πολλά παιχνίδια της που μας μαγεύουν, με τον ευαίσθητο σε νόημα πλεονασμό της.

Ο μάγκας, αν τον ψάξουμε στην απόλυτη τιμή της «αγιογραφίας» του, δεν υπάρχει. Κανένας δεν τον είδε ποτέ, παρά σαν προβολή ενός κάποιου τύπου που θα θέλαμε οι άλλοι να έχουν κατάλαβει ότι εμείς είμαστε. Δείχνοντας κάποιον ως μάγκα, εννοούμε ότι έχει τα δικά μας χαρακτηριστικά. Λέμε αμέσως ποιες είναι οι δικές μας ιδανικές αξίες, στο μεταίχμιο της επίγνωσης και της αυτοεξαπάτησης.

Τι συνέβη; Ελλείψει άλλου προτύπου, κάποτε ενισχύθηκε ευρύτερα η ευκολία ταύτισης με τις ιδιότητες ενός περιθωριακού αλλά εξαγνισμένου χαρακτήρα του παρελθόντος. Ο μάγκας νέας εσοδείας απαίτησε να έχει αυτός το ρόλο.

Υποτίθεται λοιπόν πως είναι ένας χαρακτήρας που περνάει από δεκαετία σε δεκαετία επηρεάζοντας και επηρεαζόμενος, ο οποίος φτάνει σήμερα εν επιγνώσει –όπως λέει–, να προβάλλει τον αυτοχαρακτηρισμό του: ως μέρος ενός συνόλου· ως συμμετοχος σε ένα παιχνίδι προσδοκιών οι οποίες τον κάνουν να αισθάνεται συνάφεια με τα άτομα που τον περιστοιχίζουν· ως συν-δημιουργός μιας κοινής θέλησης όλων όσοι ανήκουν στην πλευρά της μαγκιάς και όχι σε κάποια άλλη. Το σύστημα του μάγκα. Το μάγκικο έθνος.

Σε ό,τι αφορά το κοινό και τη στάση του απέναντι στην ιδεολογία της μαγκιάς, η όλη υπόθεση μοιάζει με περιστατικό υπο-

κατάστασης, όπου η απάντηση στο εύκολο ερώτημα «πώς αισθάνεστε για τους μάγικες;» χρησιμεύει σαν απάντηση στη δυσκολότερη ερώτηση «τι σκέφτεστε γι' αυτούς». Με άλλα λόγια, έχει εγκατασταθεί ένα σχήμα όπου το αίσθημά μας για τους μάγικες είναι αυτό που μας ωθεί να σκεφτόμαστε θετικά γι' αυτούς. Ποιο είναι όμως το μαγικό παραμύθι που κρύβει τα πράγματα και αφήνει μόνο να «περνάει» το μάγικο ύφος ζωής, με τους κώδικες λιωμένους στα μέτρα μιας aurea mediocritas;